

Зміст

Передмова	5
-----------------	---

Розділ 1. Загальна характеристика спецкурсу “Формування правової компетентності майбутнього вчителя”	8
1.1. Компетентнісний підхід до формування особистості вчителя: освітнє право та кваліфікація	9
1.2. Правова компетентність майбутнього вчителя: сутність і структура	15
1.3. Мета, завдання та зміст спецкурсу	23
1.4. Технологічний підхід до формування правової компетентності майбутнього вчителя	29

Розділ 2. Модульна програма спецкурсу “Формування правової компетентності майбутнього вчителя”	35
2.1. Модуль 1. Педагогічна деонтологія	37
Основний зміст модуля	38
Тематичний план модуля	39
Підсумковий контроль	40
Розподіл балів	41
Список літератури	41
2.2. Модуль 2. Правові основи професійно-педагогічної діяльності	41
Основний зміст модуля	43
Тематичний план модуля	44
Підсумковий контроль	45
Розподіл балів	46
Список літератури	46
2.3. Модуль 3. Правовідносини в загальноосвітньому закладі	47
Основний зміст модуля	48
Тематичний план модуля	49
Теми рефератів до семінару	50

Підсумковий контроль	50
Розподіл балів	51
Список літератури	51
2.4. Модуль 4. Організаційні основи (механізми) реалізації правових компетенцій учителя	52
Основний зміст модуля	53
Тематичний план модуля	54
Підсумковий контроль	55
Розподіл балів	56
Список літератури	56
2.5. Модуль 5. Методичні основи правової самоосвіти вчителя	56
Основний зміст модуля	58
Тематичний план модуля	59
Підсумковий контроль	59
Розподіл балів	60
Список літератури	60
2.6. Організація самостійної роботи студентів у процесі засвоєння спецкурсу	61
Модуль 1. Педагогічна деонтологія	63
Модуль 2. Правові основи професійно-педагогічної діяльності	63
Модуль 3. Правовідносини в освітніх закладах	64
Модуль 4. Організаційні основи (механізми) реалізації правових компетенцій учителя	64
Модуль 5. Методичні основи правової освіти вчителя	65
2.6.1. Проективна діяльність студентів	66
2.6.2. Методичні рекомендації щодо вибору та виконання індивідуальних навчально-дослідних завдань	70
2.7. Підсумковий контроль (самоконтроль) рівня сформованості правової компетентності вчителя	74
2.7.1. Тестові завдання	76
2.7.2. Системи оцінювання та самооцінювання	80
Розподіл балів	80
Список використаної та рекомендованої літератури	84
Освітньо-правничий словник	92

ПЕРЕДМОВА

Освіта є стратегічною основою розвитку особистості, суспільства, нації, а від характеру та змісту соціального замовлення, яке вона виконує у сфері навчання і виховання людини, залежить майбутнє держави. Наше суспільство сьогодні замовляє, насамперед, гуманну особистість, здатну до творчості, ініціативи, діяльності на основі законів і права. Актуальність зазначених завдань визначається в нормативно-правових документах, які регламентують освітянську сферу (Закон України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про вищу освіту», Державна програма «Вчитель», «Національна програма правової освіти населення», нормативні акти, прийняті в рамках Болонського процесу).

У розв'язанні проблем розбудови правової держави провідне місце належить школі та вчителю, а потреби суспільства диктують необхідність удосконалення освітньої системи в напрямі опанування освітою правового простору та її розвитку як правового інструменту й підсистеми громадянського суспільства. Для забезпечення правового характеру освіти правову культуру вчителя необхідно визначити якістю не тільки громадянською, але й професійно необхідною, а професійною формою цієї якості виступає її правова компетентність.

Сьогодні в суспільстві існує нагальна потреба опанування громадянами правовими знаннями. Разом з тим, у вирішенні цієї проблеми є ряд протиріч: між потребами суспільства в свідомих громадянах, здатних до зміцнення державності,

демократизації, розбудови правової держави, і реальним рівнем розвитку правової компетентності сучасної молоді; між соціальним замовленням до вищих педагогічних навчальних закладів щодо формування правової компетентності майбутніх учителів та нездатністю традиційної системи навчання задовольнити цей запит внаслідок нерозробленості ефективного науково-методичного забезпечення для відповідної підготовки студентів у сучасних педагогічних університетах.

Таким чином, урахування сучасних вимог до підготовки активних і відповідальних учителів, здатних компетентно й конструктивно діяти в умовах розбудови правової держави, необхідність вирішення зазначених протиріч та недостатня розробка теоретичних і практичних засад формування правової компетентності майбутніх учителів, обумовили розробку спецкурсу ”Формування правової компетентності майбутнього вчителя“ для студентів випускних курсів педагогічних університетів.

Відмінною рисою пропонованого посібника є те, що основний наголос у ньому робиться на організації навчального процесу на основі модульно-компетентнісної технології, у якому освітнім результатом є правові компетенції випускника, а засобом досягнення поставлених цілей – модульна побудова змісту і структури правової освіти. При цьому головну увагу приділено розробленню і впровадженню активних та інтерактивних технологій навчання в умовах рейтингової системи відповідно до вимог МОНМіС та Болонської декларації щодо запровадження кредитно-модульної системи навчання.

Посібник може бути використаний у навчальному процесі як викладачами, так і студентами. Викладачами – бо в ньому описано базові засади модульно-компетентнісного підходу, зокрема предметно-елементні та модульні завдання, система діагностики правової компетентності тощо. Студентам посібник буде корисний, насамперед, тому, що він мі-

стить набір матеріалів професійного спрямування для опанування студентами технологій правового навчання і правового виховання в закладах освіти. Саме інтегрування щодо формування правової компетентності майбутніх учителів засобами професійно зорієнтованих дисциплін та даного курсу (як корегуючої та узагальнюючої ланки системи теоретичної та практичної правової підготовки), на нашу думку, є цілком виправдане. Особливу увагу приділено організації повноцінної самостійної роботи студентів, що, як відомо, є одним із головних “стовпів” болонської ідеології.

Загальна характеристика спецкурсу “Формування правової компетентності майбутнього вчителя”

Постійне вдосконалення й оновлення методичних підходів, змісту і технології підготовки фахівців для різних галузей діяльності є актуальними проблемами реформування системи вищої професійної освіти в Україні. Як один з нових підходів до підготовки фахівців пропонується використовувати компетентнісний підхід, сутність якого полягає в переорієнтації домінуючої освітньої парадигми, заснованій на трансляції знань і формуванням навичок на створення передумов для оволодіння комплексом певних компетенцій, які надають випускнику можливість самостійної й успішної діяльності в умовах сучасного багатовимірного соціально-політичного, ринково-економічного, інформаційно і комунікативно насиченого простору. Науково-методичне забезпечення реалізації компетентнісно-орієнтованого підходу в рамках вищої професійної освіти є актуальною проблемою.

Компетентнісний підхід, пов'язаний з формуванням професійної компетентності фахівців, конкретизується у вимогах до підготовки вчителів, здатних успішно працювати в громадянському, правовому суспільстві з ринковою економікою. У цьому зв'язку особливої актуальності набуває на-

буття учителями умінь і навичок та на основі наукових знань робити правомірний вибір, зіставляти принципи державної політики у сфері освіти з освітньою практикою, формувати суб'єтивно-значущі етико-моральні та правові якості учнів, розвивати оцінно-ціннісну сферу особистості. Тому стосовно вчителя необхідно ставити питання про компетентність у галузі права як частину його загальної і правової культури, яка забезпечується всім змістом освіти вчителя. Такі вчителі, володіючи правовою компетентністю, здатні бути лідерами, творцями, професійно реагувати на «виклики» суспільства, на зміни в соціальних вимогах до освіти.

У спецкурсі "Формування правової компетентності майбутнього вчителя" аналізується взаємозв'язок понять "правова компетенція", "правова компетентність", "готовність", "здатність" тощо, визначається мета, зміст, організація процесу правової освіти та досягнення результатів правового навчання і правового виховання студентів.

1.1. Компетентнісний підхід до формування особистості вчителя: освітнє право та кваліфікація

Виникнення *компетентнісного* підходу як наукового методу, який застосовується до різних галузей знань, включаючи педагогіку, прийнято відносити до досліджень відомого американського лінгвіста Н. Хомського, який уперше сформулював поняття компетенції стосовно мови, трансформаційної граматики. Він зазначав, що існує «фундаментальна відмінність між *компетенцією* (знанням своєї мови людиною, яка говорить і слухає) і *вживанням* (реальним використанням мови в конкретних ситуаціях)». Уживання, за Н. Хомським, пов'язане з мисленням, реакцією на

використання мови, з навичками тощо, тобто пов'язане з досвідом самої людини і є актуальним проявом компетенції як «прихованого», потенційного.

Аналіз робіт Н. Хомського, Р. Уайта, Дж. Равена, Н. Кузьміної, А. Маркової, В. Куніциної, Г. Беліцької, Л. Берестової, В. Байденко, О. Хуторського, Н. Грішанової та ін. дозволяє умовно виділити етапи становлення компетентного підходу в освіті.

Перший етап (1960–1970) – характеризується введенням у науковий апарат категорії «компетенція», створенням передумов розмежування понять компетенція / компетентність. З того часу в руслі трансформаційної граматики і теорії навчання мовам починається дослідження різних видів мовної компетенції, введення поняття «комунікативна компетентність» (Д. Хаймс).

Другий етап (1970–1990) – характеризується використанням категорії компетенція / компетентність у теорії і практиці навчання мові (особливо нерідної), професіоналізму в управлінні, керівництві, менеджменті, у навчанні спілкування. У цей час розробляється зміст поняття «соціальні компетенції / компетентності». У роботі Дж. Равена «Компетентність у сучасному суспільстві», опублікованій у 1984 р., дається розгорнуте тлумачення компетентності. Автор вважає, що вона складається з великого числа компонентів, багато з яких відносно незалежні один від одного, деякі компоненти належать швидше до когнітивної сфери, а інші – до емоційної, ці компоненти можуть замінювати один одного як складові ефективної поведінки. При цьому, як підкреслює Дж. Равен, «види компетентності» суть «мотивовані здібності».

Третій етап (1990-ті – теперішній час) – пов'язаний із загальноєвропейською і навіть загальною світовою тенденцією руху «від поняття кваліфікації до поняття компетенції». Ця тенденція виражається в тому, що традиційне

Навчальне видання

Іваній Олена Миколаївна

**Формування правової
компетентності майбутнього вчителя**

Навчально-методичний посібник

Друкується в авторській редакції

Головний редактор В.І. Кочубей
Дизайн обкладинки і макет В.Б. Гайдабрус
Комп'ютерна верстка О.І. Молодецька, А.О. Литвиненко

Підписано до друку 02.11.2011
Формат 60x84 ¹/₁₆. Папір офсетний. Гарнітура Скулбук.
Друк офсетний. Ум. друк. арк. 6,2. Обл.-вид. арк. 4,5.
Тираж 300 пр. Замовлення № 44

Відділ реалізації
Тел./факс: (0542) 78-83-57
E-mail: info@book.sumy.ua

ТОВ «ВТД «Університетська книга»
40009, м. Суми, вул. Комсомольська, 27.
E-mail: publish@book.sumy.ua
www.book.sumy.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 489 від 18.06.2001

Віддруковано на обладнанні ВТД «Університетська книга»
вул. Комсомольська, 27, м. Суми, 40009, Україна